

Н. І. Марусик,

асистент

(Прикарпатський національний
університет ім. В. Стефаника)

**Взаємодія і синтез навчальних дисциплін як прогностична тенденція
розвитку системи хореографічної освіти**

Постановка проблеми. Різноманітна діяльність майбутнього хореографа (хореограф-артист, хореограф-керівник танцювального колективу, хореограф-викладач фахових дисциплін) вимагає від нього володіння всіма необхідними професійними вміннями і навичками, а, перш за все, прояву професійно-значущих особистісних якостей, творчого мислення. Рівень професійної майстерності багато де в чому залежить від сформованості вказаних якостей. Хореографічну підготовку студентів необхідно розглядати в поєднанні таких якостей, як обізнаність у мистецтві на рівні сформованих уявлень про етапи його розвитку, взаємозв'язок соціально-історичних процесів і художніх явищ, розвинуте художнє сприйняття, здатність до активної творчої діяльності, готовність захищати і пропагувати художні цінності, що є необхідним у сьогоденні [5, с. 58].

Мета статті полягає у встановленні взаємодії навчальних дисциплін як прогностичної тенденції розвитку системи хореографічної освіти та їх синтезу. Проведено дослідження, об'єктом якого був процес підготовки педагогів-хореографів у вищих навчальних закладах. Предметом дослідження була взаємодія і синтез відповідних навчальних дисциплін, що сприятиме підвищенню хореографічної освіти педагогів-хореографів.

Концептуально ця можливість у процесі підготовки різноманітного хореографа створюється під час вивчення курсів "Історія хореографічного мистецтва", "Теорія і методика викладання класичного танцю", "Теорія і методика викладання народно-сценічного танцю", "Теорія і методика викладання українського народно-сценічного танцю", "Методика роботи з хореографічним колективом", "Мистецтво балетмейстера". Системний підхід, покладений у їх основу, узагальнює спеціальні знання, інтегрує навчальну інформацію з питань мистецтва на загальнометодологічному і методичному рівнях. Комплексне засвоєння матеріалу з чітким виділенням важливих для навчального процесу проблем дозволить студентам-хореографам оволодіти прогресивними формами навчання, що відповідають соціокультурній ситуації, сприятиме підвищенню фахової майстерності та створюватиме нові стимули для творчого ставлення до майбутньої професії. Покращення якості підготовки як першочергове завдання хореографічної освіти в мистецькому виші, має внутрішні і зовнішні умови. При значимій важливості зовнішніх умов (зміна змісту навчальних планів, програм і т.д.) актуальними є взаємодія і синтез хореографічних дисциплін при їх викладанні.

Аналіз досліджень і публікацій. Характерним у вирішенні цього питання є створення самостійних наукових теорій на межі двох і більше чинних наук. Зближуються не тільки однорідні, а також різні сфери знання, такі, як математика і лінгвістика, біологія і фізика і т.д. Синтез і взаємодія характеризують на сьогоднішньому етапі художнє пізнання, пробуджуючи до життя нові види і жанри мистецтва. Вивчення теоретичних розробок питань, забезпечення системи навчання дає основу стверджувати, що певні результати в цьому напрямку досягнуті. С. Архангельський [1, с. 298] наголошує, що в перспективі розвитку вищої школи обов'язковим є встановлення зв'язків проблемного навчання з інтегрованим (трансферентним).

Вразливим місцем хореографічної освіти є відокремленість спеціальних предметів, недостатня їх узгодженість. Хореографічні знання, вміння і навички часто-густо засвоюються студентами розмежовано, що в подальшому створює труднощі в їх майбутній професійній діяльності, у здатності реалізувати всі аспекти предмета, що вивчається. Окрім того, до числа найбільших труднощів у майбутній роботі хореографів, як стверджує Л. Арчажнікова [2, с. 78], належить налагодження міжпредметних зв'язків. Інтеграційні процеси, які є в сьогоденні провідною тенденцією наукових знань, у системі хореографічної освіти повинні бути тісно пов'язані з переходом до підготовки спеціалістів інтегрального профілю, оснований на універсалізації знань, умінь і навичок, нових формах і методах навчання. Різнопланова професійна діяльність хореографа являє собою цілісну систему, успішність якої визначають не окремі елементи, а їх органічна, взаємопов'язана єдність [3, с. 4]. Тому зусилля педагогів у виші повинні бути спрямовані на систематизацію обсягу наукової інформації з хореографічної підготовки, яка б складала для студентів певну навчальну коопераційну послідовність викладу матеріалу в практиці його засвоєння і набуття відповідних навичок через осмислення навчального процесу і свідоме моделювання хореографічної функції. В обов'язки педагога входить добір певного науково-практичного матеріалу з проблем хореографічного мистецтва, який, не руйнуючи структури як практичних, так і індивідуальних занять навчального процесу в мистецькому виші, зберігав би для педагога цілковиту свободу вибору методичних прийомів роботи над хореографічною технікою і паралельним засвоєнням студентами певної інформації для ефективного використання в практичній роботі [6, с. 42].

Концентрація уваги студента на кожній вправі танцювального екзерсису (на одному занятті розучується і вводиться в екзерсис 1-2 вправи) означає послідовність і поглиблення хореографічних знань, умінь та навичок, які в тісному зв'язку утворюють коло їх повного обсягу. При такій структурі занять теоретичні знання набуваються в процесі практичної роботи над формуванням навичок, створюючи фундамент розумової діяльності студентів, суть якого може бути засвоєна як безпосередньо в хореографічному класі, так і в самостійній роботі з урахуванням різних рівнів попередньої хореографічної підготовки та швидкості сприйняття. Подача практичного

матеріалу на занятті може змінюватись і регулюватись педагогом згідно з навчальними можливостями групи студентів, типом нервової системи кожного, темпераментом, рівнем емоційного тону тощо, що дає право педагогу акцентувати увагу студентів на найдоцільнішій частині заняття, використовуючи в роботі логічно-аналітичний чи репродуктивний спосіб мислення студентів. Підготовка спеціалістів у системі хореографічної освіти повинна передбачати досягнення системності, цілісності їх відповідних знань, умінь і навичок. Однак спостереження й аналіз практики свідчать про те, що навчальні хореографічні дисципліни тільки паралельно існують, але не взаємодіють. Ізоляція хореографічних дисциплін призводить до того, що студенти оволодівають спеціальними знаннями, заздалегідь розрізненими між собою. Ураховуючи ситуацію, що склалася, слід вносити істотні зміни в зміст хореографічної освіти студентів. Майбутньому спеціалісту необхідні хореографічні дисципліни, безпосередньо спрямовані й зорієнтовані на специфіку його подальшої роботи: хореограф-артист, хореограф-керівник колективу, хореограф-викладач фахових дисциплін. Характерною рисою повинно стати також поєднання навчальних і теоретичних знань студентів з практикою застосування їх безпосередньо в хореографічній діяльності.

Останнім часом у ряді мистецьких вишів на спеціалізації “хореографія” присвоюється потрібна кваліфікація – хореограф широкого профілю (виконавець, керівник, викладач). Універсалізація функцій діяльності хореографа широкого профілю висуває проблему координації викладання різнопрофільних навчальних дисциплін, пошуку оптимальних шляхів їх взаємодії. Окремі види хореографічних дисциплін не можуть вивчатися ізольовано. В основі формування хореографічної культури майбутнього спеціаліста лежить процес цілісного поліхудожнього розвитку, який реалізується шляхом взаємодії та інтеграції різних видів танцювального мистецтва. В. Шульгіна [7, с. 238] виділяє чотири рівні засвоєння діяльності: I – алгоритмічне пізнання, яке характеризується вирішенням типових завдань з певним ступенем підказки алгоритму дії, що виконується (рівень пізнання); II – алгоритмічна репродукція – вирішення типових завдань шляхом самостійного відтворення алгоритму (рівень алгоритмічної діяльності); III – евристична діяльність – вирішення нетипових завдань шляхом переносу діяльності в нові умови і деякою перебудовою відомих алгоритмів (рівень здобування суб’єктивно нової інформації); IV – творча діяльність – вирішення дослідницьких завдань шляхом створення нових алгоритмів діяльності (рівень здобування об’єктивно нової інформації).

Організація процесу формування хореографічних навичок майбутніх спеціалістів з використанням інформаційних методів веде до засвоєння хореографічної діяльності тільки на першому рівні, який характеризується виконанням завдань, пов’язаних зі сприйняттям і виконанням чітко за вказівкою педагога. Переходу на другий рівень сприяють практичні методи з поопераційним контролем і корекцією всіх пізнавальних дій. Другий рівень діяльності характеризується оволодінням уміннями і навичками сприйняття, виконання, аналізу й оцінки, тобто самостійне застосування засвоєних знань

(придумування вправ екзерсису і розучування зі студентами своєї групи). На третій рівень засвоєння діяльності можуть вивести частково-пошукові методи, які зумовлюють перенос знань і умінь в нові пізнавальні й навчально-практичні ситуації, пов'язані з досвідом творчої діяльності з імпровізації, моделювання, інсценізації в умовах планування діяльності педагогом і його часткової допомоги в реалізації задуму. Властиве хореографії розмаїття засобів виразності (міміка, жест тощо) дає можливість переносити засвоєні навички сприйняття одного з видів мистецтва на інші (придумування танцювальних етюдів, створення хореографічних композицій за картинами художників, літературними творами тощо). Четвертий рівень є наслідком застосування дослідницьких методів. На цьому рівні засвоєння формується готовність до творчої діяльності з включенням всіх ланок творчого процесу: планування, пошуку шляхів реалізації задуму, оцінки і контролю за результатами дії (самостійне складання хореографічних композицій та їх розучування в хореографічних колективах). Така система творчих хореографічних завдань на поліхудожній основі сприяє засвоєнню навчального матеріалу на третьому рівні і створює передумови для формування готовності до творчої діяльності й переносу засвоєних умінь на інші види творчості.

Педагогу в мистецькому виші необхідно прогнозувати кожен з етапів діяльності, оцінювати його результати, усувати упущення і недоліки, щоб поступово переходити від одного етапу до іншого, опираючись на відповідно підібраний і науково спрогнозований навчальний матеріал. Початковим етапом наукового прогнозу є визнання інтеграції й диференціації як діалектично взаємопов'язаних між собою явищ. До оптимальних умов взаємодії навчальних дисциплін у системі хореографічної освіти належать: універсально широка постановка теоретичних проблем і їх порівняння з конкретними знаннями (метод “проникнення”); взаємопроникнення, “дифузне” зближення навчального матеріалу різних навчальних дисциплін; моделювання ситуацій “емоційно-асоціативного узагальнення” і впровадження їх у навчально-виховний процес; вичленення загальних основ змісту і методів викладання і опора на них при розробці дидактичної системи взаємодії спеціальних дисциплін; актуалізація “інваріантних ідей” шляхом абстрагування понять і використання понять із однієї галузі знань для усвідомлення іншої.

Педагогічне забезпечення вказаних умов сприяє встановленню чітко визначеного впливу навчальних дисциплін на цілісність знань, умінь і навичок майбутніх спеціалістів. Під синтезом слід розуміти органічне поєднання двох і більше дисциплін в одну на основі їх взаємозв'язку і взаємозалежності. Синтез розглядається не як механічне об'єднання хореографічних дисциплін, а досягнення зв'язуючої єдності елементів, які складають нову навчальну дисципліну. Злиття хореографічних дисциплін на основі підпорядкування істинному неістинного, головному другорядного, визначеному невизначеного, необхідному випадкового. Головне визначається шляхом порівняння змісту форм і методів викладання хореографічних

дисциплін у системі хореографічної освіти з потребами суспільства. Коло дисциплін, які працюють над вирішенням цього питання, вирізняються певною взаємоізолюваністю. Для того, щоб перебороти її, потрібний зв'язуючий момент, загальний принцип, покладений в основу курсів, що вивчаються. Таким може бути принцип історизму, який забезпечить засвоєння всього циклу в паралельному, синхронному розгортанні матеріалу від початків до сучасності, в русі від епохи до епохи. Це допоможе студентові скласти завершене, комплексне поняття про цілісний і послідовний розвиток хореографічної культури і, зокрема, історико-хореографічного процесу в його зв'язках з процесами загальноісторичними і загальнохудожніми [4, с. 102]. Такий підхід, по-перше, підвищить ефективність навчання, по-друге, зорієнтує студентів у процесах історичної еволюції, дасть цілісне уявлення про них.

Хореографічні дисципліни викладають різні викладачі. Тому деякі історичні аспекти часто повторюються, дублюючи один одного. Уникнути цього можна тільки шляхом переходу до скоординованого викладання історичних, теоретико-методичних дисциплін на єдиній основі. Вже саме введення системного підходу може забезпечити більш високу ефективність навчання порівняно з традиційним. Концентрація дозволить домогтися якісного стрибка, поряд з цим з'явиться можливість зняти різного роду дублювання, використати вивільнений час для викладання спецкурсів. Насамперед, потрібно ліквідувати ізолюваність у рамках суто хореографічних (танцювальних) дисциплін.

Слід зазначити, що при викладанні теорії і методики класичного танцю, теорії і методики народно-сценічного танцю, теорії і методики українського народно-сценічного танцю, які вивчаються з першого по п'ятий курси включно, так чи інакше подається історія їх розвитку від зародження. Окрім того, на занятті вивчається методика виконання екзерсису кожного з названих предметів. Тому вважаємо за доцільне вивести з навчальних курсів предмети "Історія хореографічного мистецтва" та "Методика роботи з хореографічним колективом", відповідно розширивши питання історії кожного хореографічного (танцювального) предмета й доповнити їх опанування проекцією на майбутню професійну діяльність. Труднощі у здійсненні запропонованого очевидні і впливають з їх радикального характеру. Вони передбачають зміни в навчальних планах, створення нових навчальних посібників, перебудову навчального процесу і, можливо, навіть перепідготовку педагогічних кадрів.

Висновки. Альтернативою принципу викладання розрізнених знань, що існує, пропонується єдине, цілісне, всебічне осягнення історико-хореографічного та методичного процесу, яке націлене на кінцевий результат – виховання кваліфікованих хореографів-виконавців, хореографів-викладачів, хореографів-керівників. Для досягнення цієї мети доцільно в майбутньому об'єднати зусилля хореографів-практиків і хореографів-теоретиків у подоланні статистичних канонів і стереотипів, розробці цілісної

стрункої системи підготовки фахівців для реалізації ними нових професійних завдань.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження. Об'єктивні дані, які нині характеризують стан підготовки хореографів до практичної діяльності, свідчать про неповну відповідність вимог рівню набутих знань, умінь і навичок. Тому надалі в перспективі підготовки педагогів-хореографів обов'язковими й необхідними умовами є не тільки вдосконалення їх хореографічних навичок у мистецькому виші, але і підвищення теоретичного й практичного рівнів їх хореографічної підготовки, широке використання активних методик у цьому важливому процесі, що сприятиме повноцінному становленню спеціаліста хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе и его закономерные основы и методы / С. И. Архангельский. – М. : Высшая школа, 1980. – 236 с.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М. : Просвещение, 1984. – 40 с.
3. Зайцев Є. Народно-сценічний танець / Є. Зайцев. – К. : Мистецтво, 1974. – 360 с.
5. Полякова І. О. Організація спеціальної підготовки студентів музично-педагогічних факультетів / І. О. Полякова // Шляхи удосконалення художньо-естетичної освіти учнівської молоді в умовах відродження національної культури. – К. : КДП, 1992. – С. 12–16.
6. Роговик Л. Психологія танцю / Л. Роговик. – К. : Главник, 2007. – 224 с.
7. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприйняття / О. Я. Ростовський. – К. : Віпол, 1997. – 234 с.
8. Шульгина В. Д. Уровни полихудожественного развития младших школьников / В. Д. Шульгина // Шляхи удосконалення художньо-естетичної освіти учнівської молоді в умовах відродження національної культури. – К. : КДП, 1992. – С. 35–40.